

Prof. Dr. Fuat Sezgin’i Anmak ve Anlamak

Remembering and Understanding Prof. Dr. Fuat Sezgin

Mustafa KAÇAR*

Öz

Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 yılının “Prof. Dr. Fuat Sezgin” yılı olarak ilan edilmesi vesilesiyle düzenlenen I. Uluslararası İslam Bilim Tarihi Sempozyumu çerçevesinde Fuat Sezgin’in kişiliği, eserleri ve çalışmaları, dünya bilim tarihçileri tarafından hey yönüyle ele alınmıştır. Biz de giriş yazısı olarak Fuat Sezgin Hoca’yı anmak ve anlamak üzerine bir makale kaleme almaya çalıştık ve Fuat hocanın bilim tarihi misyonu üzerinden hareketle İslam medeniyeti ve bu medeniyetin Batı dünyasına yapmış olduğu etkilerine temas ettik. Aynı zamanda 19-20 Yüzyıllarda Batı’da ortaya çıkan oryantalist araştırmalar ile ideolojik oryantalizm karşısında, GAS gibi İslam medeniyetini her yönüyle inceleyen eserleriyle Fuat Sezgin’in bilhassa İslam dünyası için yeniden uyanış hamlelerine dikkat çekmek istedik.

Anahtar Kelimeler: Fuat Sezgin, Oryantalizm, Oksidantalizm, İslam bilim tarihi, Ernst Renan

ABSTRACT

On the occasion of “2019 Prof. Dr. Fuat Sezgin Year” announced by the President of the Republic of Turkey, the First International Symposium on the History of Science in Islam was held in Istanbul between 15-19 June 2019. Distinguished historians of science from all over the world talked about Fuat Sezgin’s personality, scientific works and scientific studies. In this introduction, we attempted to write an article on “Remembering and Understanding Fuat Sezgin”. In this article based on Fuat Hodja’s vision for the History of Science, we touched on the effects of Islamic civilization and how this civilization influenced the Western world. At the same time, we wanted to draw attention to initiatives made by Fuat Sezgin in his works to revive, especially for the Islamic world, all aspects of Islamic civilization such as GAS in the face of ideological orientalism and academic Orientalism, which emerged in the Western world in the 19th and 20th centuries.

Keywords: Fuat Sezgin, Orientalism, Occidentalism, History of science in Islam, Ernst Renan

Başvuru/Submitted: 16.11.2018 **Kabul/Accepted:** 14.05.2019

* **Sorumlu yazar/Corresponding author:** Mustafa Kaçar (Prof. Dr.), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi/Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Literature, Department of History of Science, Istanbul, Turkey, E-posta: mkacar@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5121-8948

Atıf/Citation: Kacar, M. (2020). Prof. Dr. Fuat Sezgin’i Anmak ve Anlamak. F. Başar, M. Kaçar, C. Kaya & A. Z. Furat (Eds.), *The 1st International Prof. Dr. Fuat Sezgin Symposium on History of Science in Islam Proceedings Book* (s. 19-30) içinde. <https://doi.org/10.26650/PB/AA08.2020.001.002>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı 2019 yılını ‘Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı’ olarak ilan etti. Kaybettiğimiz büyük değerlerimizden olan bu ünlü Türk bilginini anmak ve anlamak üzere İBTAV Vakfının kararlaştırmış olduğu uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Sempozyumu tertiplendi. Sempozyum, başta İstanbul Üniversitesi ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi olmak üzere ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve bilim tarihçilerin katılım ve katkılarıyla 15-18 Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleşti. Üç gün süren 20 ülkeden 70’den fazla bilim insanının katılımı ile gerçekleşen Sempozyum, uluslararası bilim tarihi camiasını bir araya getirmiş ve Prof. Dr. Fuat Sezgin anısına kıymetli katkılarda bulunmuşlardır.

2013 yılından itibaren değişik zamanlarda ve farklı vesilelerle bir arada olma imkânına sahip olduğum; hayatını ‘çalışmak’ olarak özetleyebileceğimiz Prof. Dr. Fuat Sezgin, bize, hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığımız, araştırmadığımız, bazen de yanlış bildiğimiz İslam medeniyetinde ortaya çıkmış bilimi gün yüzüne çıkarmak hedefli büyük ve kıymetli bir araştırma alanı açmıştır. Başta Türkiye’de olmak üzere bütün İslam âleminde yeni bir uyanışın temsilcisi olmuştur. Diğer bir ifade ile Prof. Dr. Fuat Sezgin çalışmalarıyla geleceğe başka bir istikamet kazandırmak üzere tecrübelerin saklı olduğu, keşfedilmeyi bekleyen hazinenin yollarını açmıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri darbenin ardından üniversitelerden uzaklaştırılan, tarihe 147ler olarak geçen akademisyenlerin arasında adı bulunan (o zaman Doç. Dr. olan) Fuat Sezgin 1961 yılında İstanbul’dan ayrılmak ve Frankfurt’ta hocası Prof. Dr. Hellmut Ritter’in bulunduğu Frankfurt Goethe Üniversitesi’ne gitmek zorunda kalmıştır. İşte bu mecburi ayrılıştan 44 yıl sonra 2004 yılında, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)’nın davetini kabul ederek İstanbul’da ilk bilimsel konferansını verdiğinde; Türkiye’de yeni bir dönemin başlangıç ve imkânlarını görmüştür. Bu konferansta dile getirmiş olduğu:

“Genellikle Müslümanlar, özellikle de Türkler, İslam Kültür dünyasının bilimler tarihindeki yerini ya çok az biliyorlar ya da hiç bilmiyorlar ve ya bu kültür dünyasına karşı çok yanlış görüşler taşıyorlar. Dahası Batı dünyasının bugünkü üstün durumu Müslüman’da ve yine özellikle Türklerde adeta bir aşağılık duygusu uyandırıyor.” (Sezgin, 2017, s.16)

Şeklindeki ifadesinden oldukça karamsar bir ruh hali içinde olan Fuat Sezgin, konuşmasının devamında “ortada gözden kaçmayacak bir gerçek var ki, o da birçok Türk aydını, Batı Dünyasına ulaşabilmenin çaresini Türk toplumunu dinden kurtarmakta buluyor” şeklinde Türklerin kendilerini kuşatan duvarlar karşısında “öğrenilmiş çaresizlikten” kurtaramadığı gerçeğini cesurca ifade ediyordu. (Sezgin, 2017, s.16)

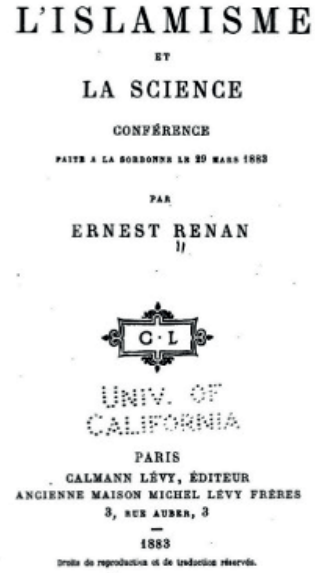
Hayatı ve çalışmaları hakkında aşağıda açıklamalara girmeden önce bu yazımızda Prof. Dr. Fuat Sezgin hocanın misyonunu anlamanın ve bu iştiyakın arkasında yatan saikleri irdelemenin faydalı olacağı kanaatindeyim. Zira çoğu zaman Fuat hoca, bilim ve medeniyet tarihi aralında gerçekleştirmiş olduğu üstün çalışmalar ile gündeme gelmekte, onun misyonu üzerinde fazla durulmamaktadır.

Tanınmayan Büyük Çağ “İslam’ın Altın Çağı”nın (Sezgin, F. 2019) dünya *tarih çağları* arasında zikredilmesini gerekliliği meselesi Prof. Dr. Fuat Sezgin’in bu büyük misyonunun bir parçasıdır. Bunun arka planını irdeleyecek olursak; meselenin bilim, teknoloji ve sanayi alanında büyük ilerlemeler gerçekleştirilen Merkezî Avrupa devletlerinin, 19. Yüzyılın ikinci yarısında adeta tarih devirlerinin yeniden kurgulamalarına ve oluşan doğrusal tarih anlayışına endeksli kapsayıcı kültür hegemonyasına bakmak gereklidir.

19. Yüzyıl “medeniyet” teriminin yeniden tarif edildiği yüzyıl olmuştur. Bu medeniyet Batı Medeniyeti” olarak adlandırılmış ve Merkezî Avrupa hariç, bütün dünya bu havzanın dışında tutulmuştur. Bu yeni medeniyet “Modern” olarak tavsif edilirken aslında “Batı” ulaşılması hedeflenen Yeni dünya paradigmasının kurallarını oluşturmaktaydı. Yeni dünya sistemi, teknoloji, sanayi, iktisat, bilim ve sanat bakımından büyük ilerlemeler gerçekleştirirken, Batı dışındaki dünyanın kültürel ve maddi olarak birçok açıdan büyük zorluklarla karşı karşıya kaldığı da bir gerçektir. Diğer bir ifade ile Merkezî

Avrupa ve daha sonraları Kuzey Amerika dışında kalan toplumlar bir anda “medeniyet yoksunu” hatta ilkel bir topluluk durumuna gerilemişti. Bahsedilen bu dünyada bütün toplumlar için birincil hedef “modern”, “yeni” ya da “çağdaş” medeniyete ulaşmak amacına matuf kalmıştı.

Bu durum ünlü Fransız filozof Ernest Renan’ın 29 Mart 1883 tarihinde Paris Sorbon Üniversitesinde verdiği “*L’Islamisme et la Science*” başlıklı konferansındaki ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır. Ernest Renan, özetle özellikle Fransa’nın işgal ettiği Kuzey Afrika’daki Osmanlı İmparatorluğu topraklarından örnekler ileri sürerek “İslam Medeniyetinin insanlık medeniyetine her hangi bir katkıda bulunmadığını” ihsas ettirmişti. Fransa, adeta Kuzey Afrika’ya “moderniteyi” ulaştırılan üstün bir medeniyet edasıyla, “bedevi” toplumu medenileştiren imparatorluk algısını oluşturmuştu. (Renan, E. 1883)

Devamında, bu gibi –Non-European- ülkeler hakkında “ilkellik” algısı oluşturmak, 19. Yüzyıla özgü Merkezi Avrupa devletleri için meşru bir davranış hükmünü kazanmıştı.

Bu algı, normal olarak batılı ülke ve toplumlarda geniş bir etki bıraktığı gibi İslam ve Non-European toplumlarda da aynı şekilde bir aşağılık kompleksinin oluşmasına yol açtı. O dönemde İslam dünyasında Ernest Renan’a ilk tepki *Renan Müdafaanâmesi* başlıklı bir “Reddiye” yazan Namık Kemal Bey’den gelmiştir. (N. Kemal, Rénan Müdafaanamesi)

Bu durum, birçok oryantalistin İslam medeniyetini ki onlar “Arap Bilimi” ya da “Şark bilimi” olarak ifade etmeyi tercih ederek, eğer İslam medeniyetinde bir bilimden bahsedilecek olursa o da sadece “Arap Bilim’idir” diyeceklerdir. Gerçekten yakın zamanlara kadar İslam bilim tarihi ile Arap bilim tarihi aynı alanı ifade etmek için kullanılmaktaydı.

Bütün bunlar siyasî anlamda Kudüs doğumlu bir gayrimüslim olan Edward Said ile özleşen bir ideoloji “oryantalizmin” ilk kıvılcımlarını oluşturmuştur. Edward Said, *Orientalism* adlı eserinde (Said, E. 1978), oryantizmi tarif ederken şu ifadeleri kullanmaktaydı.

“Şark, Avrupa’nın sadece coğrafik bir komşusu değildir. Aynı zamanda Batı dünyasının en büyük, en zengin, en eski sömürgelerinin bulunduğu, uygarlıkları ile dillerinin de kaynağı olan kültürel bir rakibidir” demektedir. *Oryantalizm* için ise “şarkiyatçılık” en kısa ifadesi ile kurumlarıyla bilimsel araştırmalarıyla akademik öğretileriyle hatta sömürge bürokrasileri ve biçimleri ile Batının beslenmesine, refah düzeyinin yükselmesine katkı sunmaktadır. Halen “şarkiyatçılık” 19-20. Yüzyıllarda olduğu gibi günümüzde de basın-yayın, kongreler ve benzeri yollarla akademik alanda varlığını sürdürmektedir. (Taştan, Z. 2019, s.80).

Edward Said'in şu sözü bu iddiayı en iyi doğrulamaktadır. On göre Şarkiyatçılığın akademik anlamı ile bilinen genel anlamı arasında kesintisiz bir etkileşim vardır. Bu etkileşim 18. Yüzyılın sonlarından bu yana, dikkate değer ölçüde devam etmektedir. Diğer bir deyişle:

Şarkiyatçılık, şark hakkında tespitler yapmak, onunla ilgili görüşleri meşrulaştırmak, onu yakından tanımak ve tanıtmaktır. Bunun neticesinde batı dünyasının şarka yerleşmesi ve orada yaşayan toplumlara yönetmesi mümkün olmaktadır. (Taştan, Z. 2019, s.80).

Batılı teorisyenler tarafından “*sun’i bir düşman*” olarak icat edilen “Şark” 21. Yüzyılın başlarında 11 Eylül’den sonra kendini “İslamofobi” şeklinde gösterecek ve Şark, Samuel P. Huntington’da *Clash of Civilisations* fikrine kadar ulaşacaktır. (Huntington, S. P., 2018)

Diğer taraftan Ernest Rénan’ın Sorbonne Üniversitesi’nde vermiş olduğu yukarıda zikredilen konferansı, yeni ve İslam dünyası için olumlu bir başlangıca da yol açtı. İslam entelektüel camiasında yeni bir temayülün ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bu yol “gerçekten İslam Medeniyeti neyi başarmıştı” sorusuna somut deliller bulmak şeklinde açıklanabilir. Bu konu Osmanlı devletinde de ilgi uyandırmıştır. Bunun somut bir delili, Osmanlı matematikçisi Salih Zeki Bey’in, dostu İstanbul’daki Creditte Liones bankası müdürü Mösyö Lemoine arzusu üzerine başlattığı İstanbul kütüphanelerindeki İslam bilim eserlerinin incelenmeleri olmuştur. Bu hadiseyi yani M. Lemion’ın arzusunu, Salih Zeki Bey, *Asar-ı Bakiye* adlı kitabının birinci cildinin önsözünde şöyle ifade etmiştir:

-Zeki Bey! Şarklıların ‘ulûm-ı Riyaziyye ve Heyiyeye etmiş oldukları hidemâta dair bizde [Avrupalılarda] pek az ma’lûmât var. İstanbul’da birçok kütüphane mevcûd. Bu kütüphâneler derûnunda el yazması yazılmış, pek kıymetdâr, kitâblar olduğuna da şüphe yok! Boş zamanlarımızda bunları gözden geçerseniz –zannımca- târih-i ‘ulûma müceddeden hizmet etmiş olursunuz (Salih Zeki, 1329, s. 5).

Salih Zeki Bey, adlı 4 ciltlik halinde hazırladığı ancak birinci ve ikinci ciltleri basılabilmiş, diğer ciltleri yazma halinde kalmış olan *Asar-ı Bakiye*’inde şu ifadeler ile yaptığı alışmaların sonuçlarını şöyle değerlendirmektedir:

...Riyâziyâtın her bir şu’besine dâ’ir muhtelif zamanlarda yazılmış olan ümmehât kütübü esâs ittihâz ederek ‘ülemâ-yı Şarkîyenin riyâziyât-ı kadime-i Yunaniye üzerine ne ilave ettiklerini be bunları Garblılara ne raddede teslîm eylediklerini göstereceğim. Maksadım tumturaklı ‘ibâreler ile Riyâziyûn-ı Şarkîyenin mefâhîrini yazmak ve bu vesile ile Şarklıların hissiyât hûdpesendâneelerini okşamak değil, belki ‘asırlardan beri kütüphanelerde medfûn bulunan kütüb-i riyâziyenin muhteviyâtını meydana koyarak gençlerimizin nazar-ı intibâhlarını açmaktır. İşte bu maksadla yazmış olduğum bu eseri, tab’ında suhûlet olmak üzere, dörd cilde taksim ve hekim-i riyâzî Ebu’r-Reyhan Bîrûnî’ye ithâfen “*Asâr-ı Bâkiye*” tevsîm eyledim.” (Salih Zeki, 1329, s. 6).

19. Yüzyıl, başta Almanya olmak üzere Avrupa’da birçok oryantalist silsile halinde “Şark” bilim eserleri ile ilgilenmeye başladıkları asır olacaktır. Bu silsilenin öncülerinden biri de 25 Mart 1864’te Paris’te henüz otuz sekiz yaşında iken ölen Franz Woepcke’dir. Fuat Sezgin, Woepcke’nin yayınlarının birçoğunu *Etudes sur les mathématiques arabo-islamiques* (Frankfurt 1986), bir kısmını da *Islamic Mathematics and Astronomy* serisinin içinde (Frankfurt 1998) faksimile olarak yayınlamıştır. (Unat, Y., 2013). Onu fizikçi ve bilim tarihçisi E. Wiedemann (1852-1928), Karl Brokelman (1868-1956), Paul E. Kahle (1875-1964) ve bu alman şarkiyatçılardan ders görmüş olan Helmut Ritter (1892-1971) gibi halef –selef şarkiyatçılar, bir İslam bilim eserlerinin incelenmesine yönelik özgün bir metot geliştirerek oryantalist çalışmaların yöntemini tayin edeceklerdir.

Bu silsilenin son halkası Prof. Dr. Hellmut Ritter’in talebesi olan, Prof. Dr. Fuat Sezgin olacaktır. 30 Haziran 2018 tarihinde vefat eden Fuat Sezgin, Alman şarkiyatçılığının son temsilcisi olurken, İslam medeniyetinin dinî, edebî, sosyal ve bilimsel yazını bir bütün olarak ele alarak bunu bir oryantalizm formundan kurtarıp bir “İslam Medeniyeti” araştırmalarına

dönüştürmüştür. Bu durum Fuat Sezgin'in başta hocası Prof. Dr. Hellmut Ritter olmak üzere oryanlisitlere büyük saygı duyarken, ideolojik oryantalizme karşı ise açıkça reaksiyonun ortaya koymaktadır.

İslam dini ve İslam âlemi ile ilgili yaklaşan büyük bir tehdit ve tehlikeyi erkenden hissederek bu alanda sadece İslam dünyasını değil Batı dünyasını da ikna edecek çalışmalarını iki ana konuya teksif etmektedir. Bunların ilki İslam dinin ahlaki temellerinin Kur'an-ı Kerim ve hadislerden oluştuğu ve her ikisinin de kaynakları üzerinde spekülasyonların yersiz olduğu meseledir. İkinci olarak ise Müslümanların dünya insanlık medeniyetine büyük katkılarda bulduklarını hiçbir şüpheye yer bırakmayacak kadar büyük ve önemli olduğudur. Bu alanda Akademik olarak yapmış olduğu çalışmaları burada sıralamak ya da zikretmeye mahal yoktur. Zira bu kitapta Fuat Sezgin hocanın bütün çalışmalarına ulaşmak mümkündür.

En büyük eserim dediği *Geschichte des Arabischen Schrifttums-GAS*, İslam medeniyetinin üretmiş olduğu bütün entelektüel birikimleri konu edinen ve bunları gün yüzüne çıkaran çalışmadır. Yani sıradan bir bibliyografya değildir. (Starr, P. 2019. s. 19.) *GAS*'yi sadece teknik ve metodik bir çalışma olarak gören bazı kimselerin göremediği, eserin aslında bir ruha da sahip olduğu gerçeğidir. İşte bu ruh İslam medeniyetinin ruhudur. Ona göre İslam medeniyeti, 8 yüzyıl boyunca insanlığı, başta Antik Yunan olmak üzere kadim medeniyetlerin kabul ettiği "ideal evren" tasavvurundan kurtararak gözlem, deney ve inceleme yoluyla Allah'ın yarattığı kâinatı keşfetmek için yola çıkmıştır. İslam'ın "Altın Çağı" olarak bilinen dönemlerde "Fiziki ve doğal çevrenin nesnel incelemeleri" şeklinde tekâmül etmiş olan İslam bilim anlayışı, Latin Hristiyan dünyasına yani "Batı Medeniyetine" bilhassa Haçlıların saldırısından sonra, 13- 14. Yüzyıllarda aktarılmaya başlandı. Başta astronomi, cebir, kimya, fizik, tabii bilimler, felsefe, tıp, eczacılık ve ilahiyat konuları olmak üzere hemen hemen ulaşılan bütün İslam bilim eserleri Arapçadan İbranice ve ya Latinceye tercüme edilerek üniversitelerde ders olarak okutuldu. Böylece "Batı medeniyeti" ve Batı bilimi ortaya çıktı. Tek fark, Batı medeniyeti, Müslüman âlimlerce keşfedilmiş kâinat üzerinde hüküm kurabileceklerinin farkına varmış olmalarıdır.

Günümüze kadar gelen bu anlayış insanlar üzerinde bir paradigma değişimine yol açmış ve "kainatı keşfetme" den "kainata hükmetme"ye dönüşmüştür. Yani Fuat Sezgin Hoca'nın ifade ettiği gibi 'Müslümanlar, kendilerinden evvelki bilimlerini geliştirdiler. Yeni bilimler kurdular. Avrupa'da gelişmiş olan yeni bilimlerin temellerini attılar.'

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere İslam medeniyetinde bir suskunluk dönemi olmamıştır. Müslüman âlimler kendi gelenekleri içerisinde bilimsel çalışmalarını devam ettirdiler. Özellikle insanların bir arada huzur içinde yaşamalarını temin eden adaleti sağlamak üzere "hukuk" alanında detaylı ve rafine diyebileceğimiz içtihatlarla imza attılar. Yine özellikle 1417'de Uluğ Bey tarafından kurulan, Ali Kuşçu ve Kadızade-i Rumi gibi büyük âlimlerin çalıştığı Semerkant Rasathanesi'ndeki gözlem sonuçları bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Bunlar sadece ilk akla gelen örneklerdir.

'Bugün Avrupa'daki bilimler, İslâm bilimlerinin bir başka coğrafyada, değişik tarihi şartlar içerisindeki devamından ibarettir, diye tanımlıyorum. Bugün Avrupa'da, Batı'da gelişeni yabancı bulmuyorum. Bizim akrabalarımızın geliştirdiği safha olarak kabul ediyorum. Oradaki bilgiyi yabancı bulmadığım için bende bir aşağılık duygusu da yok onlara karşı. Bu veciz ifade aslında Fuat Sezgin Hocanın çalışmalarının birincil hedefine de ışık tutmaktadır. Bilim insanlığın ortak malıysa eğer bizim de herhangi bir komplekse kapılmamıza lüzum yok" demektedir. Bu yönüyle Fuat Sezgin Hoca "tarih devirlerinin ya da "çağların" yeniden kurgulanması ve Ortaçağ'ın İslam'ın Altın Çağı olarak kabul edilmesini de istemiştir.

Fuat Sezgin'in İslam dünyası üzerindeki oryantalizmin ikinci boyutu olan İslâm Dini ve temellerinden biri olan "Hadisler" üzerine yapılan "Hadisler'in yazılı mesnetleri olmadığı ve tamamen "Ravilerin" aktarımlarına dayalı olduğu yolundaki iddiaları, yine bilimsel araştırmalarla çürütmüştür. Bu iddianın sahibi olan Macar şarkiyatçı Ignaz Goldziher (1850-1921), (*Muhammedanische Studien*, Halle 1889-90, II, 35-36.)'de Hz Muhammed Mustafa'ya ait olmadığı sonradan uydurulduğu iddiasını ileri sürmüş ve Hadis incelemelerinde Batı düşünce sistemi içerisinde pozitivist tarih telakkisini Hadislere uygulayan ve Hadis tarihlendirme çalışmalarını başlatmıştır. Ortaya koymuş olduğu bu metot, Hadis alanında çalışma yapan oryanlatistleri büyük ölçüde etkilediği söylenebilir. (Karakaş. A. 2018. 46)

19. ve 20. Yüzyıllarda *beka* mücadeleleri içerisinde oldukça zor dönemler geçiren İslam dünyası, bilimsel araştırmalarda ve özellikle İslamî bilimler konusunda meydanı Oryantalistlerin araştırmalarına bırakmış ya da onların kullandıkları yöntemleri esas alarak araştırma yapmak durumunda kalmıştır. Böyle bir ortamda, Fuat Sezgin, Hocası Prof. Dr. Hellmut Ritter'in idaresinde Ebu Ubeyde Mamer b. El-Müsenna'nın (v. 210H/825M) *Mecâz el-Kur'ân* adlı eserini doktora tezi olarak çalıştı. (Karakaş. A. 2018. 121-122) Doktora tezi sonrasında Buhari'nin kaynakları üzerine çalışmalar yaparak, Buhari'nin Sahihü'l-Buhari'sinde Ebu Ubeyde Ma'mer b. El-Müsenna'nın *Mecaz el-Kur'an* adlı eserinden sık sık atıflar yaptığını tespit eden Fuat Sezgin, incelemelerini bu El-Buharî üzerine yoğunlaştırmıştır. Sezgin, *Buhari'ini Kaynakları Hakkında Araştırmalar* adıyla 1954 yılında tamamladığı Doçentlik tezini 1956'da bastırılmıştır. Eser, oryantalistlerin çalışmalarına karşı ilk ciddi alternatif yöntem sunacaktır. (Karakaş. A, 2018, 46)

Bu konudaki görüşleri, kendi ifadeleriyle şöyledir. Hadis rivayetlerinin arkasında yazılı kaynaklar vardır. Zira önceleri şimdiki gibi kitaplarda dipnot olarak kaynak eser gösterilmezdi. Direkt şahıs ismi yazılırdı. Bir rivayet zincirine göre sıralanır, aynı zamanda da yazılı bir kaynağa dayanırdı. Beni biliyorsunuz, Oryantalistleri daima hürmetle anarım. Onlardan çok şeyler öğrendik. Ama bazı sahalarda, özellikle teoloji sahasında, onlar Hıristiyan oldukları için bu konuya başka gözle bakmaktadırlar. Ancak onları affediyorum. Fakat bu rivayet zinciri meselesini anlamamış olmaları affedilemez bir şeydir. Bugün Ezher Üniversitesi'nin bazı profesörleri de bunu yanlış anlamaktadırlar. (Sezgin, F. 2019.Timaş. s. 75.)

Sonuç olarak Prof. Dr. Fuat Sezgin, Avrupa'da başlayan "Oryantalizm" yani şarkiyatçılığın hızla bütün Dünyaya yayılması sonucunda Batılı olmayan toplumlarda oluşturduğu kompleks karşısında iki önemli kaleyi yıkmayı başarmıştır. En büyük katkısı, çalışmalarıyla Ernst Rénan'ın "İslam Medeniyetinin insanlığa faydası olmadığı görüşüne ve Goldzier'in Hadislerin yazılı kaynakları olmadığı iddiasına karşı vermiş olduğu somut delillere dayalı cevapları olmuştur. Böylece gelecek neslin, bilim ve teknoloji konusunda özgüven kazanması yolundaki çabaları onun en büyük şiarı olmuştur.

Bir asra yaklaşan ömrünü İslam bilimini araştırmaya adanmış Fuat Sezgin hoca, 30 Haziran 2018'de hayata gözlerini kapadı. Her şeyden önce bir kaç ömre sığacak kadar ilmi çalışmayı gerçekleştirme yolunda gelecek nesillere bilhassa çok sevdiği gençlere ilham kaynağı oldu.

Kaynakça / References

- Huntington, S. P. (2018). *Medeniyetler Çatışması ve Samuel P. Huntington*, (M. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Karakaş, A. (2018). *Hadis Oksidantalizmi ve Fuat Sezgin*. İstanbul: Ensar Yay.
- Karakaş, A. (2019). Hadis Oksidantalisti Olarak Fuat Sezgin ve Hadis Kitabetine Dair İddiaları. *Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sempozyumu*. Ed. Zeki Taştan. 7-9 Mart 2019 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. İstanbul: Hiper Yayın.
- Namık Kemal. (1326/1909) Renan müdafaanamesi. *Külliyat-ı Kemal*. Birinci Tertib. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Renan, E. (1883). *L'Islamisme et la Science*. Paris: Sorbon.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Newyork: Penteon.
- Salih Zeki. (1329/1912). *Asâr-ı Bakiye*. İstanbul: Matbaa-ı Amire.
- Sezgin, F. (2010). *Bilim Tarihi Sohbetleri*. Söyleşi Sefer Turan. İstanbul: Timaş.
- Sezgin, E. (2017). *İslam Bilimler Tarihi Konferansları I*. İstanbul: İBTAV yayınları.
- Sezgin, E. (2019). *Tanınmayan Büyük Çağ İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi'nden*. İstanbul: Timaş.
- Starr, J. P. (2019). Prof. Dr. Fuat Sezgin'in akademik yaklaşımı. *İTÜ Vakfı Dergisi*. Sayı (84), 17-19.
- Unat, Y. (2013). Franz, Woepcke, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islmansiklopedisi.org.tr/woepcke-franz>.

Remembering and Understanding Prof. Dr. Fuat Sezgin

The Presidency of the Republic of Turkey announced 2019 as “Prof. Dr. Fuat Sezgin Year”. Organized by IBTAV (Research Foundation for the History of Science and Technology in Islam), the International Symposium of the History of Science in Islam was held with the aim of remembering and understanding this renowned Turkish scholar. The symposium was held between June 15th and 18th, 2019, and was attended by representatives of national and international institutions and organizations as well as by many science historians who mainly came from Istanbul University and Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, many of whom contributed papers at the symposium. Lasting three days and attended by more than 70 scientists from 20 countries, the symposium succeeded in gathering the society of international science historians and contributed significantly to the memory of Prof. Dr. Fuat Sezgin.

Prof. Dr. Fuat Sezgin, whose company I had the opportunity to share on various occasions since 2013, and whose life may briefly be summarized with the word “work”, has provided us with a vast and precious research field on the science belonging to the Islamic civilization, a notion about which we either lack knowledge, have failed to study, or have even been misinformed. Prof. Dr. Fuat Sezgin became the representative of a new awakening in the world of Islam, especially in Turkey. In other words, with his academic works, Prof. Dr. Fuat Sezgin paved the way to an undiscovered treasure full of experiences that may guide the future in a different direction.

Suspended from academia as an associate professor and regarded to be among the group of academics called *147* after the coup d'état of the 27th May 1960, Fuat Sezgin was compelled to leave Istanbul and go to Frankfurt Goethe University in 1961, with the aim of working with his professor Dr. Hellmut Ritter. In 2004, 44 years after this mandatory departure, when he gave his first scientific conference upon the invitation of The Academy of Science of Turkey, he realized that a new era was about to begin in Turkey. The following citation is a statement made directly by him during the conference:

“Muslims in general, and Turks in particular, either barely realize the impact of Islamic Culture in the history of science or have serious misconceptions about it. Moreover, today’s superior position of the Western world is raising a sense of inferiority for Muslims, and especially Turks.” (Sezgin, 2017, p. 16)

Having quite a pessimistic perspective, as can be understood from the quotation above, Prof. Dr. Fuat Sezgin went on to elaborate his position by saying “it is an unavoidable fact that many Turkish intellectuals consider setting Turkish society free from religion as the only way to reach the Western World”, bravely pointing out the fact that Turks avoid keeping away from the state of learned helplessness while confronting the walls surrounding them. (Sezgin, 2017, p. 16)

Before further expanding on his life and academic career, I believe that understanding Prof. Dr. Fuat Sezgin’s mission and discussing the underlying motive of his aspiration would be rewarding, since he is usually remembered for his extraordinary academic works conducted on the history of science and civilization, while his mission lacks the attention that it actually deserves.

A significant part of Prof. Dr. Fuat Sezgin’s mission was his passionate desire for The Great Unacknowledged Age, which he referred to as “The Golden Age of Islam”, to be regarded among the ages of the history of the world, as indeed was necessary. In order to address the background of this matter, we should discuss the reconstruction of the ages of history in the second half of the 19th century by the Central States of Europe, who achieved significant advancements in science, technology and industry, along with the inclusive cultural hegemony based on the linear concept of history emerging at the time.

The 19th century was the time when the concept of “civilization” was redefined. This new concept was called “The Western Civilization” and excluded the entire world except for Central Europe. Portraying this new civilization as “Modern”, “The West” actually set the rules of the new world paradigm that they wanted to establish. As the new world order achieved significant progress in technology, industry, economics, science and arts, the world outside the West was compelled to face a great deal of cultural and financial challenges. In other words, the societies outside Central Europe, and followed by North America, were downgraded to the level of “uncivilized” or even “primitive”. Thus, achieving this “modern”, “new”, or “contemporary” civilization became the primary objective for all societies in such a world setting.

This can also be easily observed in the famous French philosopher Ernest Renan’s speech during the conference entitled “*L’Islamisme et la Science*”, organized at Paris Sorbonne University in March 29, 1883. By providing examples especially from the Ottoman Empire lands in Northern Africa occupied by France, Ernest Renan argued that “the Islamic Civilization had not contributed to human civilization in any way”. France gave the impression of the superior civilization delivering “modernity” and the empire bringing civilization to the “nomadic” people residing there. (Renan, E. 1883).

L'ISLAMISME

ET

LA SCIENCE

CONFÉRENCE

FAITE A LA SORBONNE LE 29 MARS 1883

PAR

ERNEST RENAN

UNIV. OF
CALIFORNIA

PARIS

CALMANN LÉVY, ÉDITEUR
ANCIENNE MAISON MICHEL LÉVY FRÈRES
3, RUE AUBER, 3

1883

Droits de reproduction et de traduction réservés.

This effort to perceive Non-European countries as “primitive societies” then became a legitimate act for the Central European states of the 19th century.

As expected, this perception had a huge impact on the countries and the societies of the West, while giving birth to an inferiority complex for the Islamic and Non-European societies. The first reaction from the Islamic world to Ernest Renan was by Namık Kemal Bey, through his refutation titled “*Renan Müdafaaamesi*”. N. Kemal, Rénan Müdafaaamesi)

This encouraged many Orientalists to name the Islamic Civilization as “The Science of Arabs” or “The Science of the East”, which meant that anything related to science in the Islamic civilization would mean “The Science of Arabs”. Indeed, until recently, the history of Islamic science and the history of Arabic science referred to the same field of research.

In a political sense, all of these events planted the seeds of “Orientalism”, an ideology identified with Edward Said, who was a non-Muslim born in Jerusalem. In his book *Orientalism* (Said, E. 1978), Edward Said described Orientalism in the following way:

“The East is not only a geographical neighbor for Europe, but also a cultural rival harboring the greatest, the richest and the oldest colonies of the Western world, as well as the source of the civilization and languages of the West”.

Briefly, “Orientalism” contributes to development and prosperity of the West through its institutions, scientific research, academic teachings and even colonial bureaucracy. As it was in the 19th and 20th centuries, “orientalism” is still alive today in the academic world through the media, academic conferences and various other ways. (Taştan, Z. 2019, p. 80)

The following statement by Edward Said confirms this assertion. According to him, there is an uninterrupted interaction between the academic and the general definitions of Orientalism. Remarkably, this interaction has been on stage since the late 18th century. In other words:

Orientalism is to make definitions regarding the East, to legitimize the views concerning it, to recognize it and to publicize it. This effort enables the western world to inhabit the East and to govern those living there. (Taştan, Z. 2019, p. 80).

Invented as an “artificial enemy” by the theoreticians of the West, “The East” reappears as “Islamophobia” after 9/11 in the early 21st century, which eventually led to Samuel P. Huntington’s idea of *The Clash of Civilizations* (Huntington, S. P., 2018).

On the other hand, the above-mentioned conference given by Ernest Renan at Sorbonne University gave birth to a new beginning which was favorable for the world of Islam. This can be explained as the effort to find concrete proof to answer the question “What has the Islamic Civilization actually achieved?”. This issue aroused interest also during the time of the Ottoman Empire. A solid example of this interest was the research initiated by Salih Zeki Bey upon the request of his friend Monsieur Lemoin, who was the manager of the bank Creditte Liones located in Istanbul. The research was on the works on Islamic science which could be found in the libraries of Istanbul. In the preface of the first volume of his book *Asar-ı Bakiye*, Salih Zeki Bey mentioned this request by M. Lemoin as follows:

-Zeki Bey! Şarklıların ‘ulûm-ı Riyaziyeye ve Heyiyeye etmiş oldukları hidemâta dair bizde (Avrupalılarda) pek az ma’lûmât var. İstanbul’da birçok kütüphane mevcûd. Bu kütüphâneler derûnunda el yazması yazılmış, pek kıymetdâr, kitâblar olduğuna da şüphe yok! Boş zamanlarınızda bunları gözden geçerseniz –zannımca- târih-i ‘ulûma müceddeden hizmet etmiş olursunuz. [Mr. Zeki! We (Europeans) know little about the service the orientals have done to rational sciences and astronomy. There are many libraries in Istanbul. There is no doubt that there are very valuable manuscripts in these libraries. If you review them in your spare time - in my opinion - you will serve the history of science again.] (Salih Zeki, 1329, p. 5).

In his *Asar-Bakiye*, which was composed to be printed in four chapters but was only printed as two chapters while the other chapters remained as manuscripts, Salih Zeki Bey evaluated the outcomes of his works with the following statements:

...Riyâzîyâtın her bir şu’besine dâ’ir muhtelif zamanlarda yazılmış ola ümmehât kütübü esâs ittihâz ederek ‘ülemâ-yı Şarkîyenin riyâzîyât-ı kadime-i Yunaniye üzerine ne ilave ettiklerini be bunları Garblılara ne raddede teslîm eylediklerini göstereceğim. Maksudım tumturaklı ‘ibâreler ile Riyâzîyûn-ı Şarkîyenin mefâhîrini yazmak ve bu vesile ile Şarklıların hissiyât hûdpesendânelerini okşamak değil, belki ‘asırlardan beri kütüphanelerde medfûn bulunan kütüb-i riyâzîyenin muhteviyâtını meydana koyarak gençlerimizin nazar-ı intibâhlarını açmaktır. İşte bu maksadla yazmış olduğum bu eseri, tab’ında suhûlet olmak üzere, dörd cilde taksim ve hekim-i riyâzî Ebu’r-Reyhan Bîrûnî’ye ithâfen “*Asâr-ı Bâkiye*” tevsîm eyledim. [...I will show what Islamic scholars added to the Ancient Greek sciences and to what extent they brought them to the Western world on the basis of the books written in different times on each branch of rational sciences. My aim is not to praise Islamic scholars with elaborate expressions and to caress the souls of Muslims on this occasion. Maybe it is to direct the attention of our youth to this truth by creating the contents of science books buried in libraries for centuries. I named this work, which I wrote for this purpose and divided into 4 volumes for ease of publication, “*Asar-i Bâkiye*”, after the master of rational sciences, Ebu’r-Reyhan al-Bîrûnî] (Salih Zeki, 1329, p. 6).

The 19th century proved to be the period when, one after the other, various Orientalists from Europe, especially Germany, started to be interested in the scientific works of the “East”, . One of the pioneers of this lineage was Franz Woepcke, who died at the age of thirty eight on March 25, 1864. Fuat Sezgin published most of Woepcke’s works in *Etudes sur les mathématiques arabo-islamiques* (Frankfurt 1986), and some others as facsimiles in *Islamic Mathematics and Astronomy* series (Frankfurt 1998) (Unat. Y., 2013). Woepcke was followed by later Orientalists such as the physicist and science historian E. Wiedemann (1852-1928), Karl Brokelman (1868-1956), Paul E. Kahle (1875-1964) and their student Helmut Ritter (1892-1971), who developed a genuine method to study the works of Islamic science and define the procedures to conduct orientalist research.

The latest and final successor of this lineage was Prof. Dr. Fuat Sezgin, who was a student of Prof. Dr. Hellmut Ritter. Fuat Sezgin passed away on 30 June 2018 and was the last representative of German orientalism; he regarded the religious, social and scientific literature as a whole and converted it into a field of research of “Islamic Civilization” rather than a form of orientalism. This effort reveals Fuat Sezgin’s explicit reaction to ideological orientalism while at the same time respecting the orientalists such as his master Prof. Dr. Hellmut Ritter.

Having sensed the impending threat on Islam and the Islamic world, Prof. Dr. Fuat Sezgin concentrated his works, which managed to convince not only the Islamic world but also the Western world, on two main topics. The first of these is that the moral basis of Islam comes from The Quran, and The Hadith and speculating over the roots of these two sources is irrelevant. The second topic is that the extent of the contribution of Muslims to human civilization is both great and significant, a fact which cannot be denied or doubted. . I believe that there is no need to mention Prof. Dr. Fuat Sezgin’s other academic works in this field, since this book covers all of the research conducted by him.

Geschichte des Arabischen Schrifttums-GAS, which he referred to as “my greatest work”, is a compilation that addressed and unearthed the entire intellectual accumulation produced by the Islamic civilization. In other words, it is not an ordinary bibliography (Starr, P. 2019. P. 19). What those who consider *GAS* solely as a technical and methodical work fail to realize is that it also has a spirit, which is the spirit of the Islamic civilization. According to Sezgin, the Islamic civilization spent eight centuries on a journey to discover the universe created by Allah, through observation, experimentation and analysis, by rescuing mankind from the imagination of an “ideal universe”, a concept acknowledged by ancient civilizations, especially by Ancient Greece. Having achieved its maturity as “the objective analysis of the physical and natural environment” during the period known as “The Golden Age of Islam”, the Islamic understanding of science was transferred to the Latin Christian World, what some scholars would call “Western Civilization”, in the 13th and 14th centuries, especially after the Crusades ended. Almost all kinds of works of Islamic science, especially those dealing with astronomy, algebra, chemistry, physics, natural sciences, philosophy, medicine, pharmacy and theology, were translated from Arabic into Hebrew and Latin and studied at the universities of the West. In this way “Western Civilization” and Western science came to life. The only difference was that Western civilization felt that it could dominate the universe, which had first been discovered by Muslim scientists.

Surviving even today, this idea has caused a paradigm shift in people and transformed their thinking from “discovering the universe” to “ruling over it”. As also stated by Prof. Dr. Fuat Sezgin, “Muslims developed the science that had existed before them; they established new disciplines of science and laid the foundations the scientific fields which were later developed in Europe”.

As it can also be understood from the statement above, there has never been a period of silence in Islamic civilization. Muslim scientists continued their scientific works within their own tradition. They conceived detailed and refined concepts especially in the field of law, with the aim of contributing to justice, a notion that enables people to live together in peace and harmony. Also, the data generated by astronomers such as Ali Kuşçu and Kadızade-I Rumi along with other great scientists who worked at Semerkant Observatory, founded by Uluğ Bey in 1417, still remains valid today. These are only a few out of many examples.

“I prefer to define science in Europe as the successor of Islamic science in a different geography and under different historical circumstances. I don’t consider what is developed in Europe or in the West as something foreign. I only regard this as a further stage of what our relatives initially developed. And since I do not consider the information there as “foreign”, I don’t possess any kind of inferiority complex related to them”. This concise statement by Prof. Dr. Fuat Sezgin also sheds light on the primary objective of his works. He basically says “if science is a common property of all mankind, there is no need for us to feel inferior”. In this sense, Prof. Dr. Fuat Sezgin also asked for a re-designation of historical periods or “ages”, and requested that the Middle Age be acknowledged as “The Golden Age of Islam”.

The claim that the Hadith, which constitutes one part of the two topics on which Prof. Dr. Fuat Sezgin concentrated his academic works on Orientalism, does not have any written basis and only stems from what “Ravis” narrated, has been refuted through scientific research. The owner of this claim, the Hungarian orientalist Ignaz Goldziher (1850-1921) put forward that the Hadith did not belong to Hz. Muhammed Mustafa; it was invented later. He also initiated academic works to analyze and date the Hadith and employed a positivist perspective of history within the Western thought system. It can be said that the method he devised has significantly influenced Orientalists studying the Hadith. (Karakaş, A. 2018. 46)

Facing challenges of survival in the 19th and 20th centuries, the world of Islam had to leave the scene of scientific research and Islamic sciences to the Orientalists, or at least scholars were compelled to carry out research based on the methods employed by them. Supervised by Prof. Dr. Hellmut Ritter, Prof. Dr. Fuat Sezgin conducted his doctorate research on *Mecâz el-Kur’ân* by Ebu Ubeyde Mamer b. El-Müsenna (died in 210 according to the Islamic Calendar/825 according to the Gregorian Calendar) in such a setting (Karakaş, A. 2018. 121-122). Following his doctoral dissertation, Prof. Dr. Fuat Sezgin studied Buhari’s bibliography and found out that in his *Sahihü’l-Buharî*, Buhari had frequently made references to *Mecâz el-Kur’an* by Ebu Ubeyde Ma’mer b. El-Müsenna, which directed him to focus more on El-Buharî. In 1956, Prof. Dr. Fuat Sezgin published his associate professorship dissertation under the title *A Research on Buharî’s Bibliography*, which he completed in 1954. This research offered the first significant alternative to the works of the Orientalists (Karakaş, A, 2018, 46).

The following statement is what he thought on this matter: “There are written sources on which a narrative of the Hadith is based. However, unlike today, books did not have footnotes to refer to the related written material. Instead, the author’s name was what the reference was directly made to. The narratives was written in a series which were also based on a written source. You know me well; I always mention the Orientalists with respect. We have learned a lot from them. Yet, on certain matters, especially in the field of theology, they have a perspective entirely different from ours, since they are Christians. Still, I forgive them for that. However, failing to comprehend the concept of the series of narrative is something that cannot be forgiven. Even today, some of the professors of Ezher University still misunderstand it “(Sezgin, F. 2019. Timaş. p. 75)

Consequently, Prof. Dr. Fuat Sezgin managed to destroy the two walls standing in front of the complex that non-Western societies developed as a result of the rapid propagation of Orientalism across the world, which was born in Europe. His biggest contribution was his solidly-proven response to Ernst Rênan’s view that Islamic Civilization has done nothing for the good of humanity, and to Goldzier’s claim that the Hadith is not based on written sources. Therefore Prof. Dr. Fuat Sezgin stands out through his efforts to help future generations develop self-confidence with regards to science and technology.

Having committed his whole life, which nearly covers a whole century, to studying the science of Islam, Prof. Dr. Fuat Sezgin passed away on June 30, 2018. Above all, he inspired the youth, whom he always loved, to carry out scientific research which can only be done in at least more than one lifetime.

References

- Huntington, S. P. (2018). *Medeniyetler Çatışması ve Samuel P. Huntington*, (M. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Karakaş, A. (2018). *Hadis Oksidantalizmi ve Fuat Sezgin*. İstanbul: Ensar Yay.
- Karakaş, A. (2019). Hadis Oksidantalisti Olarak Fuat Sezgin ve Hadis Kitabetine Dair İddiaları. *Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sempozyumu*. Ed. Zeki Taştan. 7-9 Mart 2019 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. İstanbul: Hiper Yayın.
- Namık Kemal. (1326/1909) Renan müdafaanamesi. *Külliyat-ı Kemal*. Birinci Tertib. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Renan, E. (1883). *L'İslamisme et la Science*. Paris: Sorbon.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Newyork: Penteon.
- Salih Zeki. (1329/1912). *Asâr-ı Bakiye*. İstanbul: Matbaa-ı Amire.
- Sezgin, F. (2010). *Bilim Tarihi Sohbetleri*. Söyleşi Sefer Turan. İstanbul: Timaş.
- Sezgin, E. (2017). *İslam Bilimler Tarihi Konferansları I*. İstanbul: İBTAV yayınları.
- Sezgin, E. (2019). *Tanınmayan Büyük Çağ İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi'nden*. İstanbul: Timaş.
- Starr, J. P. (2019). Prof. Dr. Fuat Sezgin'in akademik yaklaşımı. *İTÜ Vakfı Dergisi*. Sayı (84), 17–19.
- Unat, Y. (2013). Franz, Woepcke, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/woepcke-franz>.